

Захист суспільних інтересів та доступ до правосуддя: сучасні виклики і практика

Автор: Берназюк Ян

Організація: Верховний Суд

Видання: Конституціоналіст · 2026

Дата публікації: 2026-05-27

Постійна адреса:

<https://constitutionalist.com.ua/zakhyst-suspilnykh-interesiv-ta-dostup-do-pravosuddia-suchasni-vyklyky-i-praktyka/>

Відомості про матеріал

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Ужгородський національний університет Національна асоціація адвокатів України

Міжнародний форум адвокатів "Kharkiv-Unbreakable 2026"

14 травня 2026 року

Ян БЕРНАЗЮК

суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду,

доктор юридичних наук, професор

Пов'язані поняття

- Суспільні інтереси (інтереси територіальної громади)
- Колективний позов або позов на захист суспільних інтересів (actio popularis)
- Доступ до суду та ефективний судовий захист
- Принцип законності та правова визначеність
- Охоронюваний інтерес
- Позови прокурора та громадських організацій
- Захист екологічних прав, прав споживачів, культурної спадщини
- Оскарження нормативно-правових актів та містобудівної документації
- Викуп для суспільних потреб
- Баланс суспільного і приватного інтересів (принцип пропорційності)
- Суддівський розсуд (дискреція)
- Довіра до суду

Конституція України

- Стаття 23. Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості.

РІШЕННЯ КСУ ВІД 19 ЖОВТНЯ 2009 РОКУ № 26-РП/2009

- Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України (частина перша статті 64 Основного Закону України).
- Конституційний Суд України наголошує, що встановлення обмежень прав і свобод людини і громадянина є допустимим виключно за умови, що таке обмеження є домірним (пропорційним) та суспільно необхідним.

Рішення Конституційного Суду України від 10 вересня 2025 року № 4-р(II)/2025 у справі № 3-118/2023(218/23)

- Право знати свої права й обов'язки є універсальним і не залежить від професії чи статусу особи.
- Органи адвокатського самоврядування можуть ухвалювати нормативні акти, обов'язкові для адвокатів, однак мають забезпечувати гласність, відкритість і доступність таких рішень.
- Дата набрання чинності нормативними актами органів адвокатського самоврядування не може передувати дню їх ухвалення та оприлюднення.

Постанова ВС від 9 жовтня 2025 року у справі № 320/29225/23

- Позови, спрямовані на захист довкілля, мають особливу значущість... Суд у такій категорії справ має зосередитися саме на екологічній та правовій суті справи, й у разі, якщо буде виявлено порушення норм природоохоронного законодавства, наслідком розгляду справи має бути запобігання або припинення незаконного заподіяння шкоди природі (п. 45)
- Право на апеляційне оскарження судових рішень у справах, які стосуються охорони довкілля, також має тлумачитися широко відповідно до статті 9 Орхуської конвенції (п. 47)

Постанова ВС від 9 жовтня 2025 року у справі № 320/29225/23

- Поняття "особи, які не брали участі у справі..." охоплює і "зацікавлену громадськість"... для якої право на доступ до правосуддя є розширеним і не передбачає вимоги доведення безпосереднього індивідуального матеріального інтересу (п. 49).
- Орхуська конвенція не обмежує кількість громадських організацій, що можуть звертатися до суду з питань охорони довкілля... (п. 60)
- Застосування надмірно формального підходу суперечить принципу широкого доступу громадськості до правосуддя (п. 64)

Постанова Верховного Суду (КАС) від 22 січня 2026 року у справі № 120/13166/21-а

- Самочинне будівництво, здійснене без належних дозвільних документів або на земельній ділянці, не відведеній для такої мети, порушує принцип законного використання землі та здійснення містобудівної діяльності.
- У таких випадках перебудова не завжди здатна усунути первинну незаконність будівництва, а невиконання приписів ДАБК може свідчити про небажання забудовника добровільно привести об'єкт у відповідність до закону.
- Суспільний інтерес у відновленні законності не може бути нівельований самим фактом залучення інвесторів або пайовиків, оскільки інакше створюється ризик легалізації моделі: спочатку збудувати з порушеннями, а потім посилатися на права осіб, залучених до такого будівництва.

Постанова Верховного Суду (КЦС) від 16 лютого 2026 року у справі № 760/1889/21

- Знесення самочинного будівництва або його частини є крайнім способом захисту, застосування якого потребує встановлення не лише факту порушення містобудівних норм, а й неможливості менш обтяжливого способу відновлення порушених прав.
- Суд має оцінити, чи призведе демонтаж до реального відновлення прав позивачів, чи є технічно можливим без пошкодження будинку в цілому, а також чи не покладе він індивідуальний і надмірний тягар на осіб, які набули права щодо приміщень у спірному об'єкті.

Рішення КСУ від 3 грудня 2025 року № 6-р(II)/2025 у справі щодо представництва прокурором інтересів держави в суді

- Представництво прокурором інтересів держави в суді є конституційно допустимим лише у виключних випадках і в порядку, визначеному законом, з урахуванням обмеженого та субсидіарного характеру цієї функції прокуратури.
- Надання прокуророві можливості самостійно оцінювати «нездійснення» або «неналежне здійснення» захисту інтересів держави уповноваженим органом без достатньо чітких законодавчих критеріїв створює ризик надмірної дискреції та порушення юридичної визначеності.
- Суспільний інтерес у судовому захисті держави не може реалізовуватися шляхом відновлення елементів загального нагляду, а має забезпечуватися через законність, судовий контроль, рівність сторін і змагальність процесу.

Окрема думка (збіжна) судді КСУ Віктора Городовенка стосовно Рішення КСУ від 3 грудня 2025 року № 6-р(II)/2025

- Прокуратура не може розглядатися як орган універсального представництва держави у суді, оскільки її представницька функція має виключний, допоміжний і чітко обмежений Конституцією характер.
- Фрагментарне законодавче регулювання цієї функції після конституційної реформи 2016 року створило ризик інерційного застосування старої моделі прокуратури, несумісної з її сучасним місцем у системі правосуддя.
- Відновлення конституційних меж представництва прокурором інтересів держави є способом захисту не лише приватних прав учасників процесу, а й інституційного балансу, поділу влади та довіри до держави.

Окрема думка (розбіжна) судді КСУ Василя Лемака стосовно Рішення КСУ від 3 грудня 2025 року № 6-р(II)/2025

- Надмірне звуження можливостей прокуратури представляти інтереси держави в суді може залишити публічний інтерес без ефективного інституційного захисту, особливо у спорах щодо земельних, природних та інших ресурсів громад.
- У випадках, коли уповноважений орган не бажає або фактично неспроможний захищати інтерес громади чи держави, покладення захисту виключно на цей орган може легітимізувати бездіяльність, корупційні ризики або втрату суспільно значущих активів.
- Баланс між обмеженням прокурорської дискреції та захистом публічного інтересу має враховувати не лише ризик надмірного втручання прокуратури, а й ризик повної відсутності ефективного судового захисту держави та суспільства.

Постанова ВС від 20 березня 2018 року у справі № 337/3087/17

- Дітям, які не отримали профілактичних щеплень згідно з календарем щеплень, відвідування дитячого закладу не дозволяється.
- Завданням держави є забезпечення дотримання оптимального балансу між реалізацією права дитини на освіту та інтересами інших дітей.

- Індивідуальне право (інтерес) відмовитися від щеплення батьками дитини протиставляється загальному праву (інтересу) інших батьків та їх дітей, які провели щеплення, з метою досягнення загального блага у формі права на охорону здоров'я, гарантовано статтями 3, 27 та 49 Конституції України.

Європейська конвенція з прав людини

- Стаття 34. Індивідуальні заяви
- Суд може приймати заяви від будь-якої
- особи,
- неурядової організації або
- групи осіб,
- які вважають себе потерпілими від допущеного однією з Високих Договірних Сторін порушення прав, викладених у Конвенції або протоколах до неї. Високі Договірні Сторони зобов'язуються не перешкоджати жодним чином ефективному здійсненню цього права.

Суддя ВС у КАС долучився до обговорення питань щодо забезпечення захисту осіб від зловживань SLAPP-позовами

- SLAPP-позови є формою зловживання правом на звернення до суду, коли судовий процес використовується не стільки для реального захисту права, скільки для залякування, виснаження або примушування до мовчання журналістів, активістів, правозахисників та інших учасників публічної дискусії.
- Протидія таким позовам спрямована на захист суспільного інтересу у відкритому обговоренні питань, що мають значення для демократичного суспільства, зокрема питань корупції, довкілля, прав людини, діяльності влади чи бізнесу.

Ризики анти-SLAPP законопроекту вказав комітет НААУ

- Захист суспільного інтересу від зловживальних судових процесів не повинен перетворюватися на обмеження самого права на судовий захист, зокрема у справах про захист честі, гідності та ділової репутації.
- Надто широкі визначення громадської участі, спеціального статусу громадського учасника та критеріїв зловживання судовим процесом можуть створити ризики нерівності сторін, надмірної суддівської дискреції та маніпуляцій процесуальними гарантіями.
- Тому впровадження анти-SLAPP підходів потребує не лише захисту свободи слова, а й узгодження з принципами законності, правової визначеності, рівності учасників процесу та доступу кожної особи до правосуддя.

РІШЕННЯ ЄСПЛ У СПРАВІ «ДРОЗДИК ТА МІКУЛА ПРОТИ УКРАЇНИ» (заяви № 27849/15 та № 33358/15)

- Принцип «належного врядування» і відсутність компенсації
- "...у випадку, коли органи влади відкликають право власності, надане помилково, принцип «належного врядування» може не лише покласти на державу обов'язок діяти оперативно, усуваючи свою помилку, але й зумовлювати виплату адекватної компенсації чи іншу належну форму відшкодування колишньому добросовісному власнику".
- Суд підкреслює, що навіть за публічного інтересу держава має компенсувати втрату власності добросовісній особі.

РІШЕННЯ ЄСПЛ У СПРАВІ «ДРОЗДИК ТА МІКУЛА ПРОТИ УКРАЇНИ» (заяви № 27849/15 та № 33358/15)

- Щодо непропорційності втручання
- "...втручання у право власності заявників, окрім того, що викликає серйозні сумніви щодо законності та наявності реального суспільного інтересу, поклало на них непропорційний тягар, оскільки заявникам не було запропоновано жодної компенсації за вилучені земельні ділянки."
- Навіть якщо держава діяла з огляду на «суспільну потребу», відсутність компенсації зробила втручання непропорційним і таким, що порушує статтю 1 Протоколу №1.

Висновок № 7(2005) Консультативна рада європейських суддів (КРЄС) про правосуддя та суспільство (on Justice and Society)

- п. 7. Правосуддя є важливим компонентом демократичних суспільств. Воно має на меті вирішення спорів між сторонами і, шляхом ухвалення рішень, відігравати як «нормативну», так і «просвітницьку» роль, надаючи громадянам відповідні настанови, інформацію та гарантії щодо права та його практичного застосування.

Рекомендація КМРЄ (2004)20 щодо судового перегляду адміністративних актів (on judicial review of administrative acts)

- В. Принципи
- 2. Доступ до розгляду в судовому порядку
- Судовий перегляд повинен бути доступний як мінімум для фізичних та юридичних осіб щодо адміністративних актів, які зачіпають їхні права та інтереси.
- Державам-членам пропонується самостійно вирішити, чи слід надати доступ до розгляду в судовому порядку асоціаціям чи іншим організаціям і особам, уповноваженим виступати на захист колективних або громадських інтересів.
- 37. Для захисту колективних або громадських інтересів, які можуть бути порушені адміністративними актами, державам-членам рекомендується розглянути можливість ініціації судового розгляду асоціаціями, організаціями, іншими уповноваженими особами.
- Йдеться про адміністративні рішення, що стосуються не одного індивіда, а груп осіб.
- Такі рішення стосуються, наприклад, довкілля або прав споживача та можуть бути представлені для судового перегляду без вказівки на порушення ними інтересів конкретної особи.

Рекомендація КМРЄ № R(87)16 щодо адміністративних процедур, які зачіпають велику кількість осіб (on administrative procedures affecting a large number of persons)

- VII
- Адміністративний акт повинен підлягати контролю судом, іншим незалежним органом.
- Коли процедура контролю включає велику кількість осіб, суд або інший орган контролю може, відповідно до основоположних принципів та з належним урахуванням прав та інтересів сторін приймати різні кроки щодо раціоналізації процедури, такі як:
- вимога до учасників із спільними інтересами вибору одного чи кількох спільних представників,
- слухання та вирішення скарг шляхом публічного оголошення.

Постанова Верховного Суду (Соціальна палата КАС) від 17 лютого 2026 року у справі № 380/873/22

- Детальний план території, який охоплює землі історичного ареалу, є актом містобудівної документації, що передбачає містобудівні перетворення, а тому потребує попереднього погодження з органом охорони культурної спадщини.
- Таке погодження не є формальністю, а правовим механізмом захисту автентичності історичного середовища та реалізації конституційного обов'язку держави щодо охорони культурної спадщини.
- Детальний план не може змінювати параметри забудови, визначені Генпланом, оскільки суспільний інтерес у збереженні культурної спадщини вимагає законності та передбачуваності.

Справа щодо будівництва бальної зали у Білому домі (31 березня 2026 року)

- Федеральний суддя тимчасово зупинив будівництво нового ballroom на місці демонтованого East Wing Білого дому, вказавши, що такий проєкт потребує схвалення Конгресу.
- Суд підкреслив, що Президент США є не власником Білого дому, а його управителем для майбутніх поколінь.
- Цей приклад демонструє, що суспільний інтерес у збереженні національної культурної спадщини може обмежувати навіть найвищу політичну владу, якщо відсутні законна процедура, публічний контроль і належне інституційне погодження.

CourtListener / PACER: National Trust for Historic Preservation in the United States v. National Park Service, No. 1:25-cv-04316

- Публічний доступ до матеріалів цієї справи через PACER і CourtListener показує, що прозорість судочинства є самостійною гарантією доступу до правосуддя.
- У відкритому доступі відображаються ключові процесуальні документи: скарга, змінені скарги, меморандуми, судові накази, апеляційні матеріали та історія руху справи.
- Для спорів про суспільний інтерес така відкритість має особливе значення, оскільки дозволяє громадськості контролювати не лише остаточне рішення суду, а й сам процес формування правової позиції.

Українська правда: Павло Казарін, “Правила андердогів”

- Суспільний інтерес в умовах війни перестає бути абстрактною правовою категорією і проявляється як здатність суспільства до солідарної дії.
- Коли загроза стосується існування держави, баланс між приватним і загальним інтересом набуває особливої ваги, але не скасовує вимог законності, пропорційності та судового контролю.
- Для суду це означає необхідність бачити за кожною індивідуальною справою її ширший суспільний контекст, не втрачаючи при цьому захисту конкретної людини.

Матеріал 26

- Трискладовий тест вирішення спору передбачає, що суд, приймаючи рішення у межах суддівського розсуду (дискреції суду), перевіряє його на відповідність (несуперечність) принципам:
- 1. Національної безпеки
- 2. Суспільного (державного) інтересу
- 3. Ефективності захисту порушеного права особи

Суспільний (публічний) інтерес

- Вказаний термін є оціночним поняттям, що охоплює широкі і водночас чітко не визначене коло законних та таких, що ґрунтуються на моральних засадах, інтересів, які складають певну сукупність приватних інтересів або важливі для значної кількості фізичних і юридичних осіб потреби, та відповідно до законодавчо встановленої компетенції забезпечуються суб'єктами владних повноважень (суб'єктами публічної адміністрації).
- Це поняття не піддається однозначній кваліфікації (визначенню), а тому наявність суспільних (публічних) інтересів повинна бути предметом самостійної оцінки суду у кожному конкретному випадку; це складне питання права, яке стосується «невизначеного» інтересу, оскільки він не має конкретного суб'єкта з назвою, правосуб'єктністю, а також безпосередньою можливістю реалізувати свої процесуальні права у певній адміністративній процедурі або у спорі, що розглядається у суді.

Ознаки суспільного (публічного) інтересу

- 1) безпосередньо пов'язаний з моральними засадами;
- 2) може та повинен збігатися із загальнодержавними інтересами та/або охоплювати локальні інтереси певної територіальної громади або соціальної групи;
- 3) відображає прагнення усього суспільства в цілому або його переважної частини; максимально відтворює (відстоює) інтереси всіх соціальних груп для досягнення в суспільстві справедливості як найвищого блага;

Ознаки суспільного (публічного) інтересу

- 4) може носити національний (охоплює такі найважливіші сфери, як збереження державного суверенітету, територіальної цілісності держави, благоустрій населених пунктів, надрокористування, захист довкілля, безпека громадян, доступ до публічної інформації, охорона об'єктів культурної спадщини та ін.) або міжнародний характер (охоплює, головним чином, такі питання, як забезпечення екологічної безпеки та вирішення глобальних екологічних проблем, охорона здоров'я, подолання бідності у світі та ін.);
- 5) його зміст визначається у кожному конкретному випадку з урахуванням усіх особливостей ситуації, однак, такий інтерес завжди пов'язаний із необхідністю гарантування безпеки людей у всіх її вимірах, зокрема збереження життя та здоров'я людини, а також збереження державних та міждержавних утворень, які покликані забезпечувати ці гарантії, використовуючи відповідні цивілізаційні юридичні та інші механізми.

Додаткові джерела

- Берназюк Ян. Ознаки та зміст суспільного (публічного) інтересу, його співвідношення з державними інтересами // Право і суспільство № 6/2021 С. 146-153. <https://constitutionalist.com.ua/oznaky-ta-zmist-suspiлноho-publichnoho-interesu-joho-spiivvidnoshennia-z-derzhavnyimi-interesamy>
- Берназюк Ян. Критерії дотримання балансу суспільних (публічних) та приватних інтересів у національній судовій практиці // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О.Дідоренка. – 2021, № 4 (96), С. 22-35 <https://constitutionalist.com.ua/kryterii-dotrymannia-balansu-suspiлноho-publichnykh-ta-privatnykh-interesiv-u-natsionalnij-sudovij-praktytsi>
- Берназюк Ян. Захист суспільного (публічного) інтересу як критерій обмеження конституційних прав та свобод особи // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2021. – Серія Право. – Випуск 68, С. 124-130. https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/02/NVUzhNU_68.pdf
- Берназюк Ян. Поняття суспільного (публічного) інтересу в адміністративному судочинстві. The concept of public interest in administrative judiciary // Visegrad Journal on Human Rights, 2021, № 6, С. 11-16 <https://constitutionalist.com.ua/poniattia-suspiлноho-publichnoho-interesu-v-administrativnomu-sudochynstvi-the-concept-of-public-public-interest-in-administrative-judiciary>

- Берназюк Ян. Аналіз судової практики в деяких категоріях справ щодо захисту суспільного (публічного) інтересу // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О.Дідоренка. – 2022, № 1 (97), С. 159-168. <https://constitutionalist.com.ua/analiz-sudovoi-praktyky-v-deiakykh-katehoriakh-sprav-shc-hodo-zakhystu-suspilnoho-publichnoho-interesu>
- Берназюк Ян. Суб'єкти захисту суспільного (публічного) інтересу в адміністративному судочинстві // Слово Національної школи суддів України. 2021, № 4 (37), С. 85-96 http://slovo.nsj.gov.ua/images/pdf/2021/4_37_2021/Shkola-suddiv4-2021.pdf
- Берназюк Ян. Суспільні та державні інтереси в аспекті національної безпеки: взаємодоповнюючі чи конкуруючі правові категорії // <http://nsj.gov.ua/ua/news/pidvishennya-rivnya-doviri-gromadskosti-do-sudu>
- Берназюк Ян. Конституційне право на безпечне для життя і здоров'я довкілля: практика вирішення спорів у сфері публічно-правових відносин https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/ecology_bernaziuk.pdf
- Берназюк Ян. Адміністративний суд: конституційний статус, завдання та місце в системі судоустрою України // Слово Національної школи суддів України. – 2023, № 2(43) 2023, С. 28-46. http://slovo.nsj.gov.ua/images/pdf/2023_2_43/slovo02-23.pdf

Додаткові джерела

- 10. Берназюк Ян. Конституційні гарантії захисту прав споживачів: практика Верховного Суду <https://constitutionalist.com.ua/konstytutsijni-harantii-zakhystu-prav-spozhyvachiv-praktyka-verkhovnoho-sudu>
- 11. Берназюк Ян. Особливості провадження у справах щодо оскарження нормативно-правових актів https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/presentation_bernaziuk_NPA.pdf
- 12. Берназюк Ян. Конституційний вимір верховенства права та принципу моральної відповідальності перед майбутніми поколіннями // Слово Національної школи суддів України. – 2024, № 2(47), С. 52-67 <https://slovo.nsj.gov.ua/index.php/ua/arkhiv-nomeriv/2024/2-47-2024/34-2024ukr/961-konstytutsijnij-vimir-verkhovenstva-prava-ta-printsipu-moralnoji-vidpovidalnosti-pered-majbutnimi-pokolinnyami>
- 13. Берназюк Ян. Доктрина actio popularis (позов на захист суспільних інтересів) в аспекті гарантованого права на доступ до правосуддя https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/actio_popularis_bernaziuk.pdf
- 14. Берназюк Ян. Доступ до адміністративного суду як конституційна гарантія: практика Верховного Суду https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezent2026/178_Access_Administrative_Court_Constitutional_Guarantee_bernaziuk.pdf
- 15. Берназюк Ян. Існуючі механізми протидії SLAPP: баланс між доступом до правосуддя та захистом свободи слова https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2025/152_SLAPP_bernaziuk.pdf
- 16. Берназюк Ян. Позов на захист суспільних інтересів (доктрина actio popularis) як гарантія дотримання екологічних прав: практика Верховного Суду https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/environmental_rights_bernaziuk.pdf
- 17. Берназюк Ян. Принцип пріоритету суспільних інтересів: критерії, ризики, судова практика https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2025/154_Public_Interest_Priority_Criteria_Case_Law_bernaziuk.pdf
- 18. Берназюк Ян. Публічний інтерес в адміністративному судочинстві: процесуальні особливості розгляду зразкових справ та позовів в інтересах держави і невизначеного кола осіб https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezent2026/169_Public_Interest_in_Administrative_Justice_bernaziuk.pdf
- 19. Берназюк Ян. Суспільні інтереси та їх вплив на здійснення правосуддя в умовах воєнного стану https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/5_%20presentation_bernaziuk_public_interests.pdf

- 20. Берназюк Ян. Участь прокурора у некримінальних провадженнях: представництво інтересів у публічно-правових відносинах https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2025/151_Prosecutors_Public_Interest_Representation_bernaziuk.pdf
- 21. Берназюк Ян. Еволюція принципів адміністративного судочинства: вчора, сьогодні, майбутнє <https://slovo.nsj.gov.ua/index.php/ua/arkhiv-nomeriv/2026/1-54-2026/55-1-54-2026/1212-evolyutsiya-printsipiv-administrativnogo-sudochinstva-vchora-sogodni-majbutne>

Джерела та матеріали

1. РІШЕННЯ КСУ ВІД 19 ЖОВТНЯ 2009 РОКУ № 26-ПГ/2009. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v026p710-09#Text>
2. Рішення Конституційного Суду України від 10 вересня 2025 року № 4-п(II)/2025 у справі № 3-118/2023(218/23). https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/4_r_2_2025.pdf
3. Постанова ВС від 9 жовтня 2025 року у справі № 320/29225/23. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130870509>
4. Постанова Верховного Суду (КАС) від 22 січня 2026 року у справі № 120/13166/21-а. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133539437>
5. Постанова Верховного Суду (КЦС) від 16 лютого 2026 року у справі № 760/1889/21. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134159912>
6. Рішення КСУ від 3 грудня 2025 року № 6-п(II)/2025 у справі щодо представництва прокурором інтересів держави в суді. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-25#Text>
7. Окрема думка (збіжна) судді КСУ Віктора Городовенка стосовно Рішення КСУ від 3 грудня 2025 року № 6-п(II)/2025. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nb06d710-25#n2>
8. Окрема думка (розбіжна) судді КСУ Василя Лемака стосовно Рішення КСУ від 3 грудня 2025 року № 6-п(II)/2025. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/na06d710-25#n2>
9. Постанова ВС від 20 березня 2018 року у справі № 337/3087/17. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72899510>
10. Суддя ВС у КАС долучився до обговорення питань щодо забезпечення захисту осіб від зловживань SLAPP-позовами. <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1913982>
11. Ризики анти-SLAPP законопроекту вказав комітет НААУ. <https://unba.org.ua/news/11731-riziki-anti-slapp-zakonoprojektu-vkazav-komitet-naau.html>
12. РІШЕННЯ ЄСПЛ У СПРАВІ «ДРОЗДИК ТА МІКУЛА ПРОТИ УКРАЇНИ» (заяви № 27849/15 та № 33358/15). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_k66/conv/parapp39:pu1:pr_8/sp:max100#n118
13. Постанова Верховного Суду (Соціальна палата КАС) від 17 лютого 2026 року у справі № 380/873/22. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134182339>
14. Справа щодо будівництва бальної зали у Білому домі (31 березня 2026 року). <https://www.nytimes.com/2026/03/31/us/politics/trump-white-house-ballroom-construction-ruling.html>
15. Справа щодо будівництва бальної зали у Білому домі (31 березня 2026 року). <https://www.reuters.com/world/us-judge-halts-trumps-400-million-white-house-ballroom-project-now-2026-03-31>
16. CourtListener / PACER: National Trust for Historic Preservation in the United States v. National Park Service, No. 1:25-cv-04316. <https://www.courtlistener.com/docket/72028010/national-trust-for-historic-preservation-in-the-united-states-v-national>
17. Українська правда: Павло Казарін, "Правила андердорів". <https://www.pravda.com.ua/articles/2025/08/24/7527534/>
18. Додаткові джерела. <https://constitutionalist.com.ua/oznaky-ta-zmist-suspilnoho-publichnoho-interesu-joho-spivvidnoshennia-z-derzhavnymy-interesamy>
19. Додаткові джерела. <https://constitutionalist.com.ua/kryterii-dotrymannia-balansu-suspilnykh-publichnykh-ta-pryvatnykh-interesiv-u-natsionalnij-sudovij-praktytsi>
20. Додаткові джерела. https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/02/NVUzhNU_68.pdf
21. Додаткові джерела. <https://constitutionalist.com.ua/poniattia-suspilnoho-publichnoho-interesu-v-administrativnomu-sudochynstvi-the-concept-of-public-public-interest-in-administrative-judiciary>
22. Додаткові джерела. <https://constitutionalist.com.ua/analiz-sudovoi-praktyky-v-deiakykh-katehoriakh-sprav-shchodo-zakhystu-suspilnoho-publichnoho-interesu>
23. Додаткові джерела. http://slovo.nsj.gov.ua/images/pdf/2021/4_37_2021/Shkola-suddiv4-2021.pdf
24. Додаткові джерела. <http://nsj.gov.ua/ua/news/pidvishennya-rivnya-doviri-gromadskosti-do-sudu>

25. Додаткові джерела.
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/ecology_bernaziuk.pdf
26. Додаткові джерела. http://slovo.nsj.gov.ua/images/pdf/2023_2_43/slovo02-23.pdf
27. Додаткові джерела.
<https://constitutionalist.com.ua/konstytutsijni-harantii-zakhystu-prav-spozhyvachiv-praktyka-verkhovnoho-sudu>
28. Додаткові джерела.
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/presentation_bernaziuk_NPA.pdf
29. Додаткові джерела. <https://slovo.nsj.gov.ua/index.php/ua/arkhiv-nomeriv/2024/2-47-2024/34-2024ukr/961-konstitutsijnij-vimir-ve-rkhovenstva-prava-ta-printsipu-moralnoji-vidpovidalnosti-pered-majbutnimi-pokolinnyami>
30. Додаткові джерела.
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/actio_popularis_bernaziuk.pdf
31. Додаткові джерела. https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezent2026/178_Access_Administrative_Court_Constitutional_Guarantee_bernaziuk.pdf
32. Додаткові джерела. https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2025/152_SLAPP_bernaziuk.pdf
33. Додаткові джерела.
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/environmental_rights_bernaziuk.pdf
34. Додаткові джерела.
https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2025/154_Public_Interest_Priority_Criteria_Case_Law_bernaziuk.pdf
35. Додаткові джерела.
https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezent2026/169_Public_Interest_in_Administrative_Justice_bernaziuk.pdf
36. Додаткові джерела. https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/5_%20presentation_bernaziuk_public_interests.pdf
37. Додаткові джерела.
https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2025/151_Prosecutors_Public_Interest_Representation_bernaziuk.pdf
38. Додаткові джерела. <https://slovo.nsj.gov.ua/index.php/ua/arkhiv-nomeriv/2026/1-54-2026/55-1-54-2026/1212-evolyutsiya-printsipiv-administrativnogo-sudochinstva-vchora-sogodni-majbutne>

Файли матеріалу

Оригінальний файл автора